

Anna Strnadová
**PŘEVADĚČ MEZI
DVĚMA SVĚTY**

román o Štěpánu Gavendovi

argo

argo

Anna Strnadová
Převaděč mezi dvěma světy

Anna Strnadová

**PŘEVADĚČ MEZI
DVĚMA SVĚTY**

román o Štěpánu Gavendovi

argo

Anna Strnadová
PŘEVADĚČ MEZI DVĚMA SVĚTY
román o Štěpánu Gavendovi

Obálku s použitím fotografie Josefa Illíka navrhla,
grafickou úpravu a sazbu zhotovila Daniela Danielová.
Redakce Tereza Kodlová a Marie Černá.
Odpovědný redaktor Miloš Urban.
Korektury Marie Černá.
Příprava elektronických formátů Kosmas.
E-knihu vydalo nakladatelství Argo,
Miličova 13, 130 00, Praha 3,
argo@argo.cz, www.argo.cz,
roku 2025 jako svou 5XXX. publikaci.
Elektronické vydání první.

ISBN 978-80-257-4726-1 (váz.)
ISBN 978-80-257-4XXX-X (e-kniha)

Copyright © Anna Strnadová, 2025
Cover photo © Josef Illík, heirs, 2025

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas
Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice
Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387
E-mail: odbyt@kosmas.cz
www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit
v internetovém knihkupectví **www.kosmas.cz**

Na začátku útěku to bylo naposledy,
co jsem Štěpána Gavendu viděl.
Před jeho památkou vždycky smeknu.
Ať je mu země lehká.

Pravomil Raichl

Začalo to v dubnu čtyřicet osm, kdy si pro něj přišli horliví esenbáci až domů. Kdyby se to nestalo, pokračoval by jeho život v klidu. Do práce, domů za Selmou, jít si zatančovat, někdy návštěva kina. Všední život, jaký tady prožívají všichni. A oni ho nutili říkat, co nebyla pravda. Návod na hru obtěžkanou nebezpečím. Aniž si to uvědomil, ze vzdoru ji přijal. Nemělo význam zatím utíkat, na chomutovské policejní stanici zůstal s nezkušeným mladochem. Přišel sem nedávno a dnes se dostal k první velké šanci. Vypadal mladší, než byl. Dojem nevyzrálého puberťáka způsobilo akné na tváři i čele, poznamenalo celkem hezkou tvář. Štěpána zadrželi kvůli „pestré“ minulosti.

„Pomáhal jste převádět neodsunuté Němce?“ začal strážmistr zpříma. Musel být hodně snaživý, vytrískat nějakou hodnost chtěl u SNB každý.

„Kdo si vymyslel takovou lež?“ Štěpán Gavenda se mu díval drze do očí. Nesmí uhnout pohledem, to kluka znervozní. Výslech mu připadal, jako by si ho strážmistr připravoval nanečisto. Neměl tady zapisovatele. Vždycky se podíval do svého notesu a ve zkratce si poznamenal jeho výpověď. Oba cítili napětí. Stručné poznámky zakrývaly neschopnost vést hovor útočně, aby se vyslýchaný neměl čas ani nadechnout. Jako by nevěděl, jak reagovat na odpovědi. Najednou si uvědomil, že sedí přikrčený. Báł se fyzického násilí? Nechal Gavendu stát, snažil se zdůraznit

svou nadřazenost. Byla to zásadní chyba, Gavendova postava vypracovaná manuální prací budila respekt.

Štěpán se rozhlédl místnosti, na téhle stanici byl poprvé, ale konstatoval, že si jsou všechny podobné. Dva stoly, židle, psací stroj, v rohu kamna. Na zdi neodmyslitelná dvojice Gottwalda a Stalina.

„Byl u vás viděn Josef Tauchmann, to nemůžete popřít, před týdnem zmizel v Německu a teď se vrátil.“ Hlas vyšetřujícího se zvýšil. Argument mu dodal na sebevědomí.

Gavenda mlčel, nemusel odpovídat. Myslel ještě na Slaměnu, ukrýval ho u sebe, přišel za ním a celou noc ho přemlouval, aby ho převedl přes hranice.

„Pracuju u stavební firmy, nepotřebuju hledat štěstí v Německu, navíc jsem zasnoubený se Selmou Harthanovou, vyhýbám se každému problému,“ odrážel nepravdivé obvinění. Měl na Slaměnu zlost, a jako by se domluvili, objevil se ještě Tauchmann. Někdo ho u nich zahlédl a teď ho tady vyslychají jako zločince.

„Ale, pan čistý, my víme, s kým máme tu čest.“ Ironie v strážmistrově hlase se nedala zastřít. Vytáhl ze stolu modrou složku. „Máte tu zaznamenané nějaké krádeže jako mladistvý, také jste si dokonce odpykával šestitýdenní trest a skončil jste na rok v polepšovně. Takoví jako vy rádi lžou, s tím už máme zkušenosti. Nechcete přiznat, že vás Tauchmann navštívil? My vám to připomeneme. Máme očitého svědka, který ho viděl od vás odcházet.“

Má cejch darebáka, ale to všechno si už odčinil. Pracoval v zemědělství u sedláků, později v továrně u Bati, a nikde na něho nebyly stížnosti. Tenhle mladík neví, co je život, opakuje několik naučených frází a výslech vede podle připravené šablony. V Gavendovi stoupala zlost. Co to bylo

za práskače, přemýšlel naštvane. Nic na něho nemají, že ho někdo navštívil, a co má být?

„Mlčíte, mám pravdu.“ Vyšetřující esenbák se k němu naklonil.

Štěpán couvl, nepustil si do svého osobního kruhu nějakého ctižádostivého strážmistra, který se nemůže dočkat, jak předvede, že chytil velkou štiku. Možná se dočká dalšího povýšení.

„Kam šel?“ štěkl na něho nečekaně. Zdálo se, že mu dochází trpělivost. Nevydržel napětí, hlučně vstal od stolu, udělal dva kroky k oknu a zpět, znovu se posadil. Vzal nervózně do ruky tužku a začal si s ní pohrávat.

„Kam šel, to nevím,“ odpověděl pomalu Gavenda, „mně se nesvěřil. Víte, že tady je plno lidí, kteří jsou schopni udávat,“ díval se mu posměšně do očí. Spíš je z toho výsledku víc vyvedený z míry než já, ode mě se nic nedozví.

„Ony vás ty srandičky přejdou,“ odhodil strážmistr vztekle tužku. Byl v koncích, další otázka, kterou by ho usvědčil, ho nenapadla. „Pojďte,“ vstal prudce od stolu. Zamkl za sebou vyšetřovnu, v předsíni na chvíli zaváhal. „Tady na mě počkáte, jdu pro kolegu.“ Znělo to jako příkaz, snažil se do věty vložit důraz, jenže hlas ho zradil.

Ten kluk snad ještě mutuje, napadlo Gavendu, otočil se, aby neviděl, jak se nad tím pousmál. Běž, běž, počkám na tebe, problesklo mu hlavou, teď už úsměv neskrýval.

„Ony vás ty srandičky přejdou,“ zopakoval znovu vyšetřovatel důrazně, ale hlas se mu zachvěl. Stáli oba v úzké uzavřené místnosti, Gavenda vyšší a silnější postavy, v obličeji pobavený výraz. Mladý strážmistr, takové vytáhlé pískle, pospíšil ke dveřím a z druhé strany je zavřel dvakrát na západku.

„Cvak, cvak,“ a potom ticho, zatuchlý vzduch páchl plisní. Zadní okno vedlo na dvůr, chvíli se mu nedařilo otočit za-rezlou klikou, nakonec však povolila. Rozhlédl se, zleva ani zprava se nikdo neobjevil. Vyskočil, z okna k zemi to bylo něco přes metr. Chvíli zůstal přikrčený, nic se však nedělo, opatrně za sebou přivřel okno a zadem se vydal spěšně k domovu. Zprvu běžel, tady ho nikdo nezahledne, ale v poslední uličce, která vedla k jejich dveřím, musel zvolnit. Kráčet rozvážně, běh by byl každému podezřelý. Šel, jako by se odněkud vracel. Nepotkal jediného sou-seda. Neměl s nimi žádné rozepře, až na to dnešní udání. Zajímalo by ho, kdo si přišel postěžovat. Netušil, koho si už esenbáci „ochočili“ k donášení zpráv.

„Slaměno,“ zavolal tiše v kuchyni, a když se nikdo ne-ozval, zesílil hlas. Z komory zaslechl skřípavé otevírání dveří. Schválně panty nenamazali, aby je upozornily na ne-vítané noční hosty, kdyby se sem náhodou pokoušeli do-stat. Teď by byli oba rádi, aby vrzání nikdo další neslyšel. Slaměna se tam celou dobu skrýval. Bezradně přemýšlel, kam půjde, jestli se Štěpán nevrátí.

„Honem, spěcháme, než si pro mě zase přijdou,“ vybafl na něho a rychle si balil nezbytné věci do batohu.

„Kam?“ Slaměnuv hlas zněl váhavě.

„Mlč a pojď,“ popoháněl ho, ale ve dveřích se na něho obrá-til. „Klid, zvládnem to.“ Zamkl a schoval klíč pod kámen. Ode-šli zadem. Slaměnu tady nikdo neznal, Tauchmanna ano.

Na kraji Jirkova se rozdělili. „Půjdeš několik kroků za mnou, ať nejsme nápadní.“ Zamířil ke starému proti-leteckému krytu. Nemusel spěchat, do setmění zbývalo dost času. Počkal na Slaměnu, rozhlédl se, jestli je ně-kdo nesleduje. Zmizeli uvnitř. V odpoledních hodinách

sem zabloudil málokdo. Spíš k večeru tady vyhledávali samotu milenci.

Museli tady zůstat, než všechno přikryje tma „Teď nemůžeme ven, po mně je určitě shánka. Taky bych měl vyhledat Tauchmanna, byl strachy úplně vyřízený. A moje zadržení mu určitě nepřidalo.“ Hodil batoh na zem, posadil se na něj, hlavu sevřel mezi ruce. Zapeklitá situace, a on ji bude muset vyřešit sám. Kdyby se ho někdo zeptal, proč to dělá, neuměl by mu odpovědět.

Ani Slaměna se netvářil jako hrdina, a když mu Štěpán řekl, že ho tady nechá, než sežene Tauchmanna, ztuhla mu strachy tvář. Nepronesl však ani slovo. Připadalo mu neskutečné, že ještě včera celý večer Štěpána přemlouval. Teď ztratil odvahu. Najednou stál před rozhodnutím, o kterém si myslel, že má v sobě vyřešené, ale dnes to bylo zase jinak. Byl naštvaný, že mu Gavenda po svém návratu od esenbáků neřekl, proč ho zadrželi a co z něho dostali. Díval se na něho tázavě, ale Štěpán mlčel. Nemohl vědět, že i on řeší dilema, jestli to nevzdat.

Setmělo se. Štěpán se zvedl. „Přivedu ho a půjdeme,“ řekl rozhodně.

„Koho?“

„Tauchmanna.“

Kousek před prvním domem se Štěpán srazil se známým. „Tebe pustili?“ ozval se překvapeně. Viděl policajty, jak ho odváděli. „Tauchmanna dnes zavřeli do městské věznice,“ sdělil mu rychle. Měřil si ho pohledem od hlavy až k patě, nějak zvláštně pomalu, jako by na něm hledal něco nepatřičného.

„Ty jseš nějak informovanej, nehlídáš nás?“ naštvál se Štěpán.

„No dovol, šel jsem náhodou do obchodu pro sadbové brambory, viděl jsem tě v jejich doprovodu, a chvíli před tebou vedli Tauchmanna s nějakými ženskými.“ V tónu jeho hlasu bylo slyšet, že se urazil.

„To myslíš, že šel Tauchmann ode mě?“

„Já nevím, odkud šel, jen jsme si říkali s Frantou Pelcem, že to je tady jako na manévrech. Nejdřív jeden a za chvíli ty. Nezlob se, spěchám.“ Gavendova reakce ho popudila, tady si teď není nikdo jistý. Raději zmizím, aby nás spolu neviděli. Přišlo mu to zbytečně riskantní.

Štěpán se za ním chvíli díval. Že by ho udal tenhle? Nějak podezřele od něho utíkal. Ale to by na sebe tak neupozorňoval. Jsem paranoidní, sotva na mě udělali policajti bu, bu, bu, už podezírám všechny kolem. Cítil se nejistý, i když už byla tma, zdálo se mu, že se na něj z každého okna někdo dívá. Prošel krátkými uličkami, k vazební cele se vracel z druhé strany. Takhle pozdě vypadala opuštěně. Musel věřit, že uvnitř nikdo nehlídá odsouzené. Rozbil okno vedlejšího neobydleného domu. Dubové dveře do věznice i cely byly zavřené. Sáhl do kapsy, nejdříve použil nožík, potom kousek drátu, který u sebe nosil. Dnes poprvé se mu jeho drobné nářadí hodilo.

„Vy tady nejste sám?“ pozastavil se, když viděl Tauchmanna ve společnosti dvou žen, jeho přítelkyně s matkou. Obě Němky chtěly k příbuzným do Německa. Mohl se tomu divit, ale nechtěl zbytečně dávat najevo, že se větší skupinka převádí hůř.

„Půjdeme ještě dnes, zvládnete to?“

Horlivé přikyvování trojice očekával. Kdyby odmítli, nechal by je a zmizel se Slaměnou za hranicí. Tma přikryla jejich spěch. Slaměna je přivítal celý vyděšený, zůstat sám

v protileteckém krytu nebylo vůbec příjemné a Štěpánovo málomluvné jednání v něm nevzbudilo žádnou jistotu. Noční vlak je přiblížil na dosah k hranicím. Nastoupili, jako by se neznali. Každý si našel místo tak, aby na sebe viděli. Jen mladý Tauchmann seděl se svou přítelkyní. Nikdo si jich nevšímal, průvodčí unaveně zkontroloval jízdenky a vrátil se do kabiny za strojvedoucím. Vystoupili na konečné, byli poslední pasažéři, vydali se přes louku k lesnímu porostu.

Kus cesty šli lesem, část se prodírali hustým křovím. Postupovali ve skupině, čím víc se však blížili k hranicím, rozestupovali se. Šlo se jim těžce, větve nízko u země jim občas podrazily nohy, ty vyšší museli odhrnovat, aby je nepoškrábaly ve tváři a nezasáhly oči. Obloha byla plná mraků, chvillemi mezi nimi vykoukl měsíc. Zpočátku přijali bledý trpyt s povděkem, ale čím víc se blížili k cíli, zastavovali se a čekali, až se měsíc schová. Štěpán se neohlížel na nikoho, nasadil rychlé tempo, nebral ohled na obě ženy, žádná se však neodvážila protestovat. Dvakrát jim dovolil krátký odpočinek, když objevili skácený strom. K hraničnímu pásu dorazili brzy ráno. Výstražná cedule upozorňující na státní hranice je zastavila.

„Vyrazíme, až dám signál,“ poručil Gavenda. „Absolutní klid, žádné šeptání,“ obrátil se výhružně na mladou dvojici. Několikrát je cestou napomínal, aby si špitání nechali na později. Počkali, až přejde dvojice esenbáků, ještě se chvíli zdrželi kvůli další hlídce, aby určili časový interval mezi strážci hranic.

Esenbáci procházeli potichu, zaměřili se na zoraný pás mezi oběma stranami a obezřetně se rozhlíželi, jako by je

tušili. Krčili se v křoví kus od sebe, jak jim Gavenda přikázal. Sám seděl nejblíže. V houští se ozval šustot.

„Kterej blbec,“ zaklel v duchu Štěpán. Esenbák strhl pušku a vystřelil do místa, odkud zvuk vycházel. Kousek od Gavendy proletěla kulka. Z křoví vyběhl ježek a pelá-šil opačným směrem.

„Co blbneš, střílíš po ježkovi, ještě nám sem pošlou posilu a budeme mít průšvih,“ rozčílil se ten druhý.

„A co kdyby to byl narušitel?“

„Ten by určitě tak harašil a upozorňoval na sebe. Doufám, žeš ho nezastřelil. Víš, že je chráněný? Ještě z toho budeš mít problémy,“ žertoval kolega.

„Jseš si jistý? A ty mě napráskáš, jo?“

„Nevím, ale dám na nástěnku tvoje jméno a taky, žeš zastřelil narušitele státní hranice pana ježka...“

„Nech toho, vůbec nemám dobrý pocit a ty vymýšlíš hlouposti. Srandu si dělej, až nám skončí služba. Kdyby tady byli skuteční narušitelé a stříleli z křoví, tak jsme docela dobrý terč.“ Oba ještě chvíli postáli, pak se v tichosti vzdálili. V napjatém tichu pořád tušili vetřelce.

Gavenda si stíral z čela pot, neodvážil se ani polknout. Z podřepu sklouzl na kolena, cítil, jak mu mokrá tráva promáčela kalhoty, a přesto mu bylo horko. Čekal, co udělá hlídka, její chvilkové zastavení mohlo být nebezpečné. Soustředěně se zaposlouchali do ranního šera. Kdyby někdo v houští zakašlal nebo kýchl, rozstříleli by je všechny. Chvíli po přechodu druhé hlídky dal pokyn k běhu na druhou stranu. Srdce mu bušilo, tlouklo mu ve spáncích jako bubeníček na buben v té dětské písničce. Zvládl to. Padl k zemi. Stočil se do klubička a vydýchal se. Teprve když se zklidnil, dal signál k dalšímu přesunu. Přes

Horu Svaté Kateřiny se dostali do sovětské okupační zóny v Německu. Nikomu nebylo do řeči, Štěpán myslel na Selmu, Tauchmann se pro svou dívku vrátil, on nechal snoubenku v Československu. Najednou to pocítil jako křivdu a dostal zlost na oba společníky. Poničené Německo vůbec nezlepšovalo jeho náladu, na hranice britské okupační zóny v Göttingenu se však dostali bez problému, odsud se pak už nemuseli skrývat a bez úhony dorazili do amerického pásma.

V Kasselu byli podrobeni výslechu. Tauchmannovu přítelkyni odmítli přijmout, Němci neměli v táboře co pohledávat. Její matka je už během cesty opustila, odjela do Lipska k příbuzným.

Mladá zamilovaná dvojice pak zmizela neznámo kam. „Nikdy jsme se nesetkali, neznáte mě,“ loučil se s nimi Štěpán. Kývli, byli šťastní, že se jim přechod podařil. Svou radost neskrývali, drželi se za ruce, splnili si jedno z největších přání. Nepřipouštěli si nic jiného, než že je odtěd čekají už jen samé pěkné dny.

Jeho se Slaměnou poslali po výslechu do tábora v Dieburgu. Na trhacím kalendáři na stole uviděl datum 9. dubna 1948. Nepřipadlo mu, že se tak dlouho skrývali, ve dne popspávali na chráněných místech, kryti tmou noci spěchali ke svému cíli. Štěpán pořád nevěřil tomu, že je na druhé straně; poprvé provedl něco, co vůbec neplánoval.

Výslech proběhl hladce jako rozhovor, zjišťovali si jeho jméno, příjmení, povolání, zaměstnání, jestli už pracoval pro nějakou ilegální skupinu. Další informace vyžadovali až později. Štěpána těšil každý přátelský zájem o jeho osobu. Ubytovali je, vyfasovali lůžkoviny, příbor, stravovací lístky. Připadal si jako na nějakém skautském táboře. Cítil